

„A TÖRTÉNETTUDOMÁNY TÁRGYA ELSŐSORBAN A VÁLTOZÁS, A TÖRTÉNETI FOLYAMATOK VIZSGÁLATA”

Interjú Bernard Lepetit-vel

Ki ön Bernard Lepetit? Kérem, mutakozzon be a magyar olvasóknak!

Bernard Lepetit-nek hívnak, a párizsi Társadalomtudományok Egyetemének (École des Hautes Études en Science Sociales) egyik irányítója vagyok, emellett az *Annales, Économie-Société-Civilisation* című történész folyóirat szerkesztőségét vezetem. Kutatási területem a terek, mindenekelőtt a preindusztriális gazdasági terek vizsgálata.

Kutatásai során Ön egyaránt foglalkozott a 18–19. századi innováció és a térbeli kommunikáció problémáival, valamint a francia városok újkori történetével. Ezek a kutatási irányok intellektuális kalandok voltak, amelyek az Ön széles érdeklődését jelzik vagy egy jól átgondolt kutatói pálya állomásai?

Azt hiszem, érdeklődésem az idők során jelentősen változott, a kiinduló alap egy meglehetősen szűk és klasszikusnak számító kutatási terület, a városok demográfiai folyamatainak vizsgálata volt. Ezt követte a városi rendszer működésének elemzése, amelyet alapvetően földrajzos inspirációra kezdtem el. Majd ennek, úgy vélem, logikus folytatásaként fordultam olyan nehezen megragadható térbeli jelenségek vizsgálata felé, mint az innováció terjedése. Nem kis részben az *Annales*-nál végzett munkám eredményeképpen foglalkozom néhány éve a történetírás, a történeti gondolkodás problémáival. Így kétségtelenül egyszerre igen sok tudományterületet művelek, és ezeket időnként nehéz is egységben látnom.

Hogyan került az Annales szerkesztőségének élére?

Őszintén szólva nem tudom. 1985-ben éppen vezetőváltás volt a szerkesztőség élén, ezt megelőzően Lucette Valensi irányította négy vagy öt éven keresztül a szerkesztőség munkáját. Egy alkalommal teljesen véletlenül találkoztam vele, és hosszan elbeszélgettünk a várostörténeti és a tértörténeti (histoire de l'espace) kutatás problémáiról, valamint az *Annales* működéséről. Valószínűleg ezt követően javasolt ő engem erre a tisztre. A felkérést természetesen örömmel elfogadtam, mivel az *Annales* szerkesztősége igen kedvező hely mind a francia, mind a nemzetközi történetírás eredményeinek nyomkövetéséhez. Az *Annales* irányítói közül, azt hiszem, Emmanuel Le Roy Ladurie támogatta a jelölésemet, bár mint utaltam rá, eredendően nem is voltam jelölt. Miután bekapcsolódtam a

szerkesztőség munkájába, talán az újkori gazdaságtörténetben való jártassággal tudtam némi új szintet vinni a folyóiratot készítő csapat munkájába.

Az Annales nemzetközi tekintélyének talán legfontosabb forrása a folyóirat szakmai nyitottsága. Ám Alan Baker angol geográfus egy, a '80-as évek közepén megjelent tanulmányában azzal vádolta meg a folyóirat szerkesztőit, hogy az Annales az 1950-es évek óta egyre kevésbé ad teret a történettudományon kívüli más diszciplínáknak. Állítását Baker a földrajz esetében statisztikai adatokkal is alátámasztotta. Mi az Ön véleménye erről a vádról?

Azt hiszem, Alan Baker összekever két dolgot, egyfelől a földrajznak, illetve az interdiszciplinaritásnak az Annales történetében betöltött szerepét az interdiszciplinaritás általános fogalmával. Másfelől összetéveszti az interdiszciplinaritás gyakorlatának különböző módozatait, ami annál is valószínűbb, mivel a történészek és a geográfusok többnyire másként értelmezik ezt a fogalmat.

Az Annales fejlődésére a második világháborút megelőző időszakban igen nagy hatást gyakorolt a földrajzi gondolkodás, mindenekelőtt a 20. század elején kialakuló nagy francia geográfus iskola. Ennek talán legjobb példája Lucien Febvre, aki 1922-ben megjelent „A Föld és az emberi fejlődés” (La Terre et l'évolution humaine) című könyvében a vidali földrajz, illetve a durkheimi szociológia eredményeire alapozta történeti összehasonlító elemzését. Ezt követően az Annales-körhöz tartozó történészek érdeklődése más, szomszédos tudományok felé fordult, így előtérbe került a közgazdaságtan, a szociológia, amelyek valamiféle viszonyítási és hivatkozási pontként is szolgáltak a történészek számára. Ez az irányzat hozzávetőlegesen az 1970-es évekig tartotta magát, ez idő tájt az Annales történészei új diszciplínák vonzásába kerültek, közülük az antropológia hatása volt a legerősebb. Ebből a frigyből született a történeti antropológia és a mentalitástörténet, amely az Annales-t leginkább 1970 és 1985 között jellemezte. Úgy vélem, napjainkban két irányzat határozza meg a „revue” arculatát, egyrészt az antropológia, amely továbbra is őrzi korábban megszerzett pozícióját, másrészt a megújult közgazdaságtudomány, amelyet egyaránt neveznek a „megegyezés gazdaságtanának” (économie de convention) és „cselekvés szociológiának”, ez a tudományterület napjainkban teljes megújuláson megy át.

Azt hiszem, az interdiszciplinaritásnak különféle módozatai léteznek. Bizonyos módozatai egyfajta speciális gyakorlatot, illetve módszert jelentenek, amelyre egy több diszciplína érintkezési területén található téma műveléséhez van szükség. Ám az interdiszciplinaritást napjainkban leginkább, mint a diszciplínák közötti határterületet tartják számon, amely valamiféle választóvonalként is funkcionál. Lehetséges, hogy a tudományterületeken belül ez a szerkezet a záloga egy valódi professzionalitásnak, illetve ily módon biztosított a gondolatok szabályozott áramlása a diszciplínák között.

Úgy vélem tehát, az Annales esetében inkább az interdiszciplinaritás horizontjának, illetve témájának módosulásáról van szó, nem annyira valamiféle bezárkózásról.

A kelet-európai változások a térség értelmiségét felkészületlenül érték. Vajon a francia történészek számoltak a kelet-európai szocialista országok gyors politikai összeomlásával?

Azt hiszem, a francia történészek sem látták előre, hogy Kelet-Európa átalakulása ilyen gyorsan végbemehet. Ámbár Marc Ferro már hosszú idő óta kimutatta azt – nem csupán politikai elemzések alapján –, hogy ezek a társadalmak képesek voltak az 1970-es évek során a demokratikus gyakorlat bizonyos formáit kialakítani és azokat valamelyest megerősíteni. Kétségtelen, hogy ez a mozgástér igen korlátozott volt, ám ily módon a társadalom képessé vált bizonyos demokratikus cselekvési formák működtetésére anélkül, hogy azok feltétlenül politikai zavarokat okoztak volna. Valószínűleg ez volt az egyik alapja a kelet-európai szocialista országok politikai ingamozgásainak.

Egy másik, nem kevésbé érdekes probléma a történészek számára Kelet-Európa átalakulása. Úgy vélem, a történettudomány tárgya elsősorban a változás, a történeti folyamatok vizsgálata, s nem annyira a statikus elemzés, a struktúrák kutatása. Ennélfogva az 1980–90-es évek fordulója igen érdekes időszak mindekenélőtt a történészek, de a társadalomtudományok más területeit művelő kutatók számára is, mivel közelről tanulmányozhatók a gyors átalakulási folyamatok. Ez az átalakulás megkérdőjelezte a kétpólusú társadalmi identitás szerkezetét, amelynek szellemében már évtizedek óta természetes dolog volt, hogy a világ egy jelentős része a kommunista pártok irányítása alatt áll. Ennélfogva a kelet-európai országok gyors átalakulása a nyugati világban sem járt következmények nélkül.

Visszatérve az ingamozgások problémájára, számos történész foglalkozott a „társadalmi fertőzés” (contagion sociale) jelenségével, közülük talán az egyik legérdekesebb Georges Lefebvre „A nagy félelem” (La Grand Peur) című könyve. Lefebvre ebben az írásában azt a jelenséget elemzi, hogy egy bandita hadsereg létének feltételezése miként vezetett a parasztság általános mozgósításához a francia polgárháború idején. A banditák támadásától való félelem miatt az egész francia vidék felfegyverkezett, holott csak néhány, az erdők nehezen megközelíthető területein élő favágó és szénégető adta a feltételezések valós magvát.

Az új kelet-európai kormányokban igen sok történész vesz részt. Mi az Ön véleménye erről a jelenségről?

Véleményem szerint nem rossz dolog, hogy történészek, akik a társadalmi totalitás jó ismerői, részt vesznek a kormányzati munkában. A történeti iskolázottság segít a társadalom egészének áttekintésében, illetve a társadalom különböző szintjei közötti interakciók nyomonkövetésében. A történészek, úgy vélem, szakmájuk természetéből adódóan kételkedő emberek, a kritikai szemlélet pedig, azt hiszem, egy politikus számára sem haszontalan tulajdonság. A magyar történész-politikusok közül jól ismerem egyébként az önök brüsszeli nagykövetét, Granasztói Györgyöt, aki korábban az *Annales*-ban is publikált.

Amennyiben felkérnék erre, Ön vállalna-e politikai funkciót a francia kormányban?

Nem. Mindenekelőtt azért nem, mert a politika engem kevésbé érdekel, de úgy gondolom, a francia kormánynak sincs különösebben szüksége rám, mivel egy régóta működő demokráciában élek, ahol a politika egy külön foglalkozássá vált. Én inkább, amennyire időm engedi a történeti kutatással foglalkozom, ami teljesen ki is tölti az életemet.

Mi az Ön scenariója Kelet-Európa jövőjéről?

Az én kelet-európai scenárióim rövid távon nem túlságosan rózsaszínű, mivel a piacgazdaságra való áttérés rövid távon elkerülhetetlenül gazdasági nehézségeket, és társadalmi feszültségeket okoz. Úgy látom, hogy az említett két tényező közül rövid távon az utóbbiak a veszélyesebbek, mindenekelőtt az identitás, a nemzetközi identitás újrafogalmazása. A nemzeti azonosságtudat felerősödése, azt hiszem, elkerülhetetlen volt, bár ez sem előzmények nélkül történt, hiszen a nemzeti identitástudat jelentős szerepet játszott az elmúlt évtizedek kelet-európai társadalmi és politikai mozgásaiban is.

Hosszú távon azt gondolom, hogy egy széles értelemben vett európai integráció elkerülhetetlenül be fog következni. Annál is inkább, mivel Európa egy évezredes civilizációs közösség, a közös kulturális tradíció pedig, azt hiszem, nagymértékben segítheti a gazdasági integráció kiépülését. Hogy ennek az európai közösségnek hol lesznek a határai, azt nem tudom megmondani, bár De Gaulle tábornok az Urálig kívánta kiterjeszteni az európai integrációt, de hát én nem vagyok De Gaulle tábornok.

Mivel foglalkozik jelenleg?

Jelenleg egy olyan meglehetősen speciális problémával foglalkozom, amelynek központi kérdése az, hogyan újítható meg a várostörténet, illetve miként kapcsolódhat be a várostörténeti kutatás a településrendezés munkájába. A funkcionalista urbanisztika és a modernista tervezés, amely a francia városrendezést az 1950-es évek óta uralta, nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A születőben levő új urbanisztika, illetve városrendezési koncepció kiindulópontja a város megismerése. Ebben a történelmi „labirintusban” való eligazodáshoz próbáljuk hozzásegíteni a gyakorlati szakembereket.

Köszönöm a beszélgetést.

**Az interjút készítette:
Rácz Lajos**

Bernard Lepetit néhány fontosabb munkája

- Chemins de terre et voies d'eau. Réseaux de transports et organisation de l'espace en France (1740–1840) (Földutak és víziutak. Szállítási hálózatok és térszervezet Franciaországban (1740–1840), E. H. E. S. S., Paris, 1984., p. 148.
- J. Hoock (ed.): La ville et l'innovation en Europe 14e–19e siècles (A város és az innováció Európában a 14–19. század idején), E. H. E. S. S., Paris, 1987, p. 222.
- Les Villes dans la France moderne (1740–1840) (Városok az újkori Franciaországban, Paris, Albin Michel, L'Évolution de l'humanité". 1988.